

● Zelfportret uit 1948.

● Vignet voor de Nederlandsche Ex libris-kring.

Het blijkt de laatste tijd een dankbare bezigheid te zijn om naast het herschrijven en op de markt brengen van levensloop en oeuvre-overzicht van beroemde kunstenaars, of het nu schilders, schrijvers of componisten zijn — waarbij al of niet nieuw materiaal naar voren komt — ook de mindere goden uit de schaduw van de groten te halen. Dankbaar, omdat het een betrekkelijk nieuw terrein is, dankbaar ook omdat het, financieel gezien, rendabel schijnt te zijn.

Op zichzelf is het een goede zaak om onbekende kunstenaars voor het voetlicht te halen. Het vormt een aanleiding tot een eerste onderzoek en waardering van kunstenaar en kunstwerk en belicht daarbij ook meestal een plaatselijke ontwikkeling en situatie. Anderzijds blijkt het gevaar op de loer te liggen dat dergelijke beschrijvingen vaak met superlatieven verstikt worden, als gold het hier grotere groten dan een Rembrandt, een Frederik van Eeden of een Sweelinck, om het bij de Nederlanders te houden. Op deze wijze kan men ook het zojuist verschenen boek „Nico Bulder de houtgraveur” van Jan A. Niemeijer kwalificeren. Het betreft hier een zeer fraaie uitgave op groot formaat met een overzicht van het werk van deze Groninger graficus, die leefde van 1898 tot 1964.

Minerva

Nico Bulder werd geboren in Hoogezand en bleef daar zijn hele leven wonen. Hij groeide op tussen het veen en de scheepswerven en was als echte Groninger gebonden aan de aarde en zijn omgeving. Zijn vader was timmerman en als jongen van vijftien jaar begon Nico Bulder op een machinefabriek als manusje-van-alles, later als leerling metaalbewerker. Op de Franse school kreeg hij les in machine- en scheepstekenen. Na in de Eerste Wereldoorlog gemobiliseerd te zijn geweest kon hij in dienst komen als scheepsbouwkundig tekenaar aan het Winschoterdiep in Groningen. Nadat de werknemers in deze crisistijd werden ontslagen, besloot Bulder om een teken- en schilderopleiding te gaan volgen aan de Acade-

Nico Bulder

mie Minerva. Daar werd hij in 1925 toegelaten. Na op enkele scholen les te hebben gegeven kon hij in 1945 docent worden op Minerva, wat hij is gebleven tot zijn pensioen in 1963.

Vakman

Vanaf 1928 begon Bulder de wereld van de houtsnede te verkennen om bijna tien jaar later hoofdzakelijk houtgravures te maken. Behalve een levensbeschrijving, die bijna nergens de diepte ingaat, beschrijft Niemeijer uitgebreid de techniek en de mogelijkheden van houtsnede en houtgravure en de historische ontwikkeling daarin. Uit de tekst komt naar voren hoe een groot vakman Bulder is geweest, hoe belangrijk zijn betekenis in de grafische wereld en hoe miskend hij is gebleven. Enerzijds legt Niemeijer het accent op de vele onderscheidingen die Bulder voor zijn werk kreeg en de vele uitnodigingen, overal uit de wereld, om te exposeren. Anderzijds klinkt in de tekst voortdurend het verwijt dat men Bulder onvoldoende heeft gewaardeerd.

Burgerlijkheid

Hierbij haalt Niemeijer verschillende beoordelingen aan van kunstcritici en vakbroeders over Bulders oeuvre die bijna alle van een zekere ambivalentie getuigen. Iedereen prees Bulders vakmanschap, iedereen ook memoreerde voorzichtig aan het gebrek aan expressie, de burgerlijkheid en het gemis aan verbeelding. Niemeijer springt voor Bulders werk voortdurend in de bres en weerlegt op zijn manier de „aantijgingen” aan het adres van Bulders grafische kunst. Die manier komt neer op: dat kan allemaal wel zijn, maar... en dan volgt een reeks superlatieven en het verdedigen van het standpunt dat experimenteren en „bij de tijd zijn” niet altijd de beste eigenschappen van een kunstenaar hoeven te zijn. Hierbij valt Niemeijer ook voortdurend in herhaling. Wat na het lezen van de tekst overblijft is een grote onduidelijkheid omtrent de waarde van Bulders werk.

Ouderwets

Gelukkig is het boek voor het grootste deel gevuld met de proeven van des kunstenaars bekwaamheid, zodat men zelf kan oordelen. In eerste instantie valt het grote vakmanschap op, onmiddellijk gevolgd door de sombere aard

, houtgraveur van de oude stempel

van de prenten. Hoewel zwart en wit volmaakt in een prent zijn verdeeld, heeft het zwart de overhand. Bulders stijl is inderdaad ouderwets, zelfs voor zijn tijd. Het is meer verwant aan de Duitse romantici dan aan het werk van zijn tijdgenoten-figuratieven. De onderwerpen betreffen meestal bijbelse of volkse taferelen (Bulder was een vroom katholiek) die nergens origineel aandoen of speels kunnen worden genoemd.

Dürer

Zware ernst spreekt ook uit de meeste illustraties voor boeken, die een groot deel van Bulders oeuvre beslaan. Een meester was hij zeker in de Exlibris-ontwerpen, die het grootste deel van zijn werk vormen. Een illustrator van de oude stempel, een kwalificatie die in dit grafische verband misschien nog wel de meest juiste is. Evenals de meeste Duitse romantici, wier kunst gekenmerkt wordt door humorloosheid, een statische vormgeving, een vrome sombere benadering van de werkelijkheid en een zekere gekunsteldheid, beriep ook Bulder zich op Dürer. De romantische opvatting omtrent de „duistere middeleeuwen” is in het werk van Dürer natuurlijk nergens te bespeuren. Diens prenten getuigen juist van een speelse compositie, een grote helderheid en originaliteit, waarbij het experiment zeker niet werd geschuwd.

De ploeg

Ook Bulders voorschetsen tot zijn grafiek, met name bij het spaarzame „vrije werk”, herinneren ons aan de stijl van de Duitse schilderbroederschap De Nazareners. Dat is natuurlijk geen compliment te noemen. Maar daar staat tegenover, dat de meeste leden van die vrome groep het vakmanschap misten dat Bulder juist kenmerkt. Een vergelijk met Bulders tijdgenoten-grafici valt onmiddellijk in het voordeel van die tijdgenoten uit. Zonder Masereel erin te willen betrekken, een kunstenaar van een totaal andere instelling, betekent het een verademing wanneer het werk van Pam G. Rueter, Dirk Nijland of, om dichterbij huis te blijven, van de kunstenaars van De Ploeg naast dat van Bulder wordt gelegd. Bulder wilde zich nooit bij De Ploeg aansluiten omdat deze volgens hem niet authentiek Gronings of Nederlands zou zijn. De Ploegers hadden zich laten inspireren door

● St. Hubertus, houtgravure van Nico Bulder uit 1938.

de Duitse expressionisten, voor Bulder reden genoeg om zich van hen te distantiëren.

Geïsoleerd

Of Bulders werk vrij genoemd kan worden van „vreemde smetten” en „onvaderlandse invloeden” is uiteraard zeer de vraag. Dat kan het namelijk niet. Het voorbeeld Dürer, de invloed van de Duits-romantische school van de negentiende eeuw is zonet al genoemd. Daarbij is geen enkele kunstenaar vrij van invloeden die vaak tot ver over de grenzen reiken. Hoewel Bulders werk in bepaalde kringen zeker populair zal zijn geweest, is het toch niet vreemd te noemen dat hij geen beroemdheid is geworden. Uiteraard had dat te maken met zijn verbondenheid aan Groningen en zijn toch wel geïsoleerde bestaan. Aan de andere kant mist zijn werk nu eenmaal voldoende beweging (uitzonderingen daargelaten), oorspronkelijkheid en expressie om juist dat interessante aspect te krijgen dat veel werk van vakgenoten kenmerkt, zelfs in het vrije werk van Bulder, die blijkbaar het liefst in opdracht werkte.

Nico Bulder de houtgraveur, is dus

een typische illustrator geweest, geen oorspronkelijk kunstenaar. De overeenkomst met iemand als Anton Pieck duidt ook onmiddellijk de tegenstellingen in beider werk aan. Pieck is flets, zowel in zijn humor als zijn kleurgebruik, maar lichtvoetig en helder. Bulder wist drama in zijn werk te stoppen, maar loodzwaar en volslagen humorloos. Wie meent dat hij met zijn illustraties voor een uitgave van de Decamerone, toch wel uit de band zou zijn gesprongen, komt bedrogen uit. De spaarzaam „geklede” scènes in dit boek zijn juist de onderwerpen geworden waarvoor Bulder zijn guts en burijn in het kops palmhout stak. Niemeijer's tekst sluit wat dat betreft volkomen aan bij de stijl van het werk van Nico Bulder. Het boek sluit af met een literaturopgave en een overzicht van het grafisch werk: Exlibris, gelegenheidsgrafiek, vrije prenten, boekillustraties, exposities en werk dat zich in musea bevindt.

ERIC BOS

Nico Bulder, de houtgraveur. Uitgeverij De Vuurbaak, Groningen. Tekst Jan A. Niemeijer. Prijs: f 49,50.